

melko lähellä olevista muista projekteista. Ainakin Eurooppaa ja eurooppalaisuutta käsitteleviä näyttelyjä ja tutkimushankkeita ilmaantuu kuin sieniä sateella. Kaikkiaan keskustelussa esiintyi hieman naivia otetta historiapolitiikkaan ja historialliseen kontekstointiin, mistä kertoi joidenkin osallistujien halu yksinkertaistaa natsismi ja reaaliosialismi saman kolikon kääntöpuoliksi. Toisaalta ainahan konferenssien anti on myös siinä, että ne kertovat alasta kiinnostuneiden itseymmärryksestä. Lisäksi tapaaminen toi esille museolaitokseen kohdistettuja toiveita ja ennakkoluuloja. Selväksi kävi myös toimintastrategioiden erilaisuus ja valtavat resurssierot. Kustannuksiin liittyen todettiin, että jo olemassa olevien kokoelmien esillepano, uudelleenjärjestäminen ja kierrättäminen on valtavasti halvempaa kuin uusien rakennusten pystyttäminen.

EuNaMus verkkosivut: <http://www.eunamus.eu/>

***Riitta Oittinen on VTM.***

## **Muutoksia ja murroksia 1800-luvulla**

**Anna Rajavuori**

1800-luvun tutkimuksen verkosto järjesti neljännen vuosikonferenssinsa 26.–27.1.2012 Helsingissä. Konferenssin teemana oli ”Modernin kohtaaminen 1800-luvulla”, johon otettiin kantaa neljän yleisluennon ja 44 esitelmän voimin. Konferenssi järjestettiin yhteistyössä Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran, Topelius-seuran sekä Suomen Akatemian rahoittaman FOC-projektin ja NOS-HS-rahoitteisen Opera on the Move -projektin kanssa. Sibelius-Akatemian panos näkyi konferenssin ohjelmassa musiikkiin ja näyttämötaiteeseen liittyvien aiheiden runsaana määränä. Kaiken kaikkiaan konferenssin osanottajamäärä kasvoi hieman edellisvuodesta; lähes 90 kuulijaa edustivat pariakymmentä tieteenalaa ja yhtätoista yliopistoa tai tutkimuslaitosta. Eniten osanottajia oli historian, kirjallisuudentutkimuksen, musiikkitieteen ja folkloristiikan aloilta.

Järjestelytoimikuntaa edustaneiden Anna Kuisminin (Helsingin yliopiston tutkijakollegium) ja Eeva-Liisa Bastmanin (Helsingin yliopisto) avaussanojen jälkeen konferenssin aloitti Kati Mikkola (SKS & Helsingin yliopisto) kiinnostavalla katsauksella uutuusien vastustamiseen. Modernisaatiokehitys nähdään usein vain ”voittajien” eli uudistuksia ajaneiden näkökulmasta. Modernin kohtaaminen herätti kuitenkin ihmisissä ristiriitaisia tunteita ja reaktiota; epäluuloa, pelkoa ja vastarintaa, mutta myös innostusta, uteliaisuutta ja kokeilunhalua. Mikkolan mukaan vastustamisen motiivit olivat monitahoisia eivätkä kaikki uutuudet aiheuttaneet samanlaista vastarintaa. Uutuudet kuitenkin häiritsivät yleensä jollain tapaa sosiaalista tasapainoa, minkä vuoksi ne aiheuttavat monenlaisia tunteita.

Toisessa ensimmäisen päivän yleisluennossa Hannu Salmi (Turun yliopisto) pohti tähteyttä 1800-luvun muuttuvassa julkisuudessa. Modernisoituvan Keski-Euroopan varhaiset virtuoosit Niccolò Paganini ja Franz Liszt esiintyivät konserttikiertueiden lisäksi myös sanomalehtien konserttiarvioissa ja pikku-uutisissa. Salmen huomion kiinnitti tutkimusai-

neistossa erityisesti ruumiillisuuden korostaminen Paganinin konserttiarvioinneissa. Paganinin ulkoiset ominaisuudet arvioitiin tarkoin ja taituruuteen etsittiin syitä pahalaisen voimista. Salmen alustus johdatti musiikkiin ja näyttötaiteeseen liittyvään konferenssin alateemaan. Kolmessa On Stages! -työryhmässä pohdittiin teatterin, oopperan ja primadonnien roolia modernisaatiossa. Samaan teemaan liittyi valaisevasti myös Roberta M. Marvinin (University of Iowa) keynote-esitelmä *Traditionalism and Modernism in Portraying the Prima Donnas of Victorian London*.

## Modernit elämänvalinnat

Työryhmäesitelmien aiheet kattoivat laajasti näkökulmia moderneihin aatteisiin ja ilmiöihin. Valistuksen, uskonnon, kansalaisuuden ja tiedonvälityksen merkitys ja kohtaaminen modernisaatiossa näkyi suurimmassa osassa esitelmiä, mutta modernin kohtaamista lähestyttiin myös henkilöiden kautta. Merete Mazzarella (Helsingin yliopisto) puhui yleisluennossaan Fredrika Runebergin ja Zacharias Topeliuksen suhteesta moderniin ja löysi molempien ajatuksista ja elämästä piirteitä sekä traditionalismista että modernista.

Kati Launiksen (Turun yliopisto) ja Kaisa Kaurasen (Helsingin yliopisto & SKS) yhteinen työryhmäesitelmä käsitteli kahta kansanmiestä, joiden suhteessa moderniin oli sekä yhtäläisyyksiä että eroja. Esa Paavo-Kallio oli kansakoulunopettaja, evankelisen liikkeen maallikkosaarnaaja, teosofi ja työväenliikkeen aktiivi, joka vietti liikkuvaa elämää. Aatetta tiuhaan tahtiin vaihtanut Paavo-Kallio jäi kaikissa liikkeissä marginaaliin, mutta hänessä ruumiillistui aatteiden tulo ja innostus. Torppari Kustaa Brask sen sijaan eli hyvin perinteistä torpparinelämää, mutta kunnostautui kirjoittajana, joka pohti omintakeisella tyyllillä teksteissään monipuolisesti maailmanmenoa ja kohtaamiaan uusia aatteita ja ilmiöitä.

Anne Ollilan (Turun yliopisto) esitelmä valokuvauksesta modernina ammattina ja teknologisena mahdollisuutena tallentaa modernia elämää erityisesti kaupunkikuvauksen kautta toi esille modernia ammatillaisuutta. Ollila huomautti, että valokuvaajan ammatti oli Suomessa alusta asti mahdollinen myös naisille, ja useat naisvalokuvaajat ja heidän studionsa olivat maineikkaita.

## Kirjoittaminen modernina ilmiönä

Laura Stark (Jyväskylän yliopisto) toi mielenkiintoisen näkökulman modernisaatioon esittelemällä tutkimustaan suomenkielisten sanomalehtien itseoppineista maaseutukirjeenvaihtajista. 1800-luvun puolivälissä syntyneet sanomalehtien paikalliskirjeiden palstat edelsivät kansalaisliikkeiden ja -järjestöjen aikaa ja olivat ensimmäinen julkisen keskustelun foorumi suomenkieliselle itseoppineelle maaseutuväestölle. Stark on tutkimuksessaan määrittänyt foorumin muotoutumisen ajankohdan vuosiin 1855–1866. Paikalliskirjeiden kirjoittaminen sanomalehtiin oli usein ainoa keino kritisoida paikallisia johtohahmoja. Kirjoittamisen motiivina olikin usein huoli paikallisista valtasuhteista. 1800-luvun puolivälin molemmin puolin suomenkielisellä lehdistöllä on laskettu olleen muutama tuhat maaseutukirjeenvaihtajaa. Starkin mukaan näistä kuitenkin vain viisi prosenttia oli naisia ja maattomia miehiä.

Samankaltaisista motiiveista innoituksensa saivat myös Sami Suodenjoen (Tampereen yliopisto) esittelemien ilmianto- ja anomuskirjeiden kirjoittajat. Ensimmäisen sortokauden aikana keisarille ja kenraalikuvernöörille osoitettujen kirjeiden taustamotiivina vaikuttaa olleen maanomistusolojen kärjistyminen. Tämä näkyy muun muassa siinä, että Etelä-Suomen torpparivaltaisilta alueilta kirjeitä kirjoitettiin huomattavasti enemmän kuin esimerkiksi Etelä-Pohjanmaalta. Puolet Suodenjoen eri arkistoista löytämistä kirjeistä sisältää jonkinlaisen ilmiannon. Ilmiannon kohteena olivat yleensä papit, nimismiehet, voudit ja isännät.

Kirjeet osoittavat, että tilattomat olivat tietoisia poliittisesta vastakkainasettelusta keisari-vallan edustajien ja suomenmielisen eliitin välillä. Kirjeet edustavat retoriikaltaan ja tyyliin kukaan kuitenkin ”naiivia tsarismia”; kirjoittajat vetosivat keisarin hyväntahtoisuuteen ja uskoivat hänen olevan rahvaan puolella korruptoitunutta yläluokkaa vastaan. Voidaan kuitenkin kysyä, olivatko kirjoittajat tyyliinsään vilpittömiä vai pikemminkin laskelmoivia oman etunsa vuoksi? Lojaalius keisaria kohtaan toimi kuitenkin ”moraalisena suojana” paikallisissa kiistoissa.

## **Moderni kansalaisuus**

Modernin kansalaisen ominaisuuksiin ja käytökseen liittyviin uusiin käsitteisiin perehdyttiin useassa esitelmässä. Valistajien ja kansan välillä oli usein kielimuuri, jolloin uusia käsitteitä oli tarve määritellä puheissa ja teksteissä. Olli Viitaniemi (Helsingin yliopisto) on tutkimuksessaan löytänyt neljä erilaista raittiusdiskurssia tutkiessaan raitistamisen käsitettä. Raittius saattoi merkitä paitsi absolutismia, myös hygieniää sekä sielun ja ruumiin terveystä. Raittius-käsitettä saatettiin myös käyttää yleisenä kansalaispätevyyden mittana. Raittishenkisyyteen liitettiin ominaisuuksia, kuten isänmaallisuus, siveys, kuuliaisuus ja tottelevaisuus. Raittiin kansalaisuuden diskurssilla tuotettiin myös modernia kansalaisuutta.

Modernin subjektin muotoutumisesta ja identiteetin muodostamisesta oli kyse myös Heikki Kokon (Tampereen yliopisto) sivistyksen käsitehistoriaa tarkastelleessa esitelmässä ja omassa esitelmässäni, joka käsitteli sosialistiagitaattoreiden käsityksiä itsetietoisesta työläisestä. Myös sosialistisen työväenliikkeen kontekstissa käytetyn itsetietoisuuden käsitteen määrittely sisälsi paljon sivistys- ja raittius -käsitteiden kanssa yhteneviä ominaisuuksia. Itsetietoisuus vahvasti poliittisena käsitteenä sisälsi kuitenkin muista poiketen ajatuksen luokkatietoisuudesta, järjestäytymisestä ja joukkovoimasta.

Konferenssin loppukeskustelussa päätettiin, että vuoden 2013 vuosikonferenssin teema on ”Järki ja tunteet”. Konferenssi järjestetään Turussa tammikuun lopussa. Järjestelytoimikunnan muodostavat Anne Ollila (Turun yliopisto), Kirsi Tuohela (Turun yliopisto) sekä Kirsi Keravuori (SKS). Järjestelytoimikuntaan pyritään samaan mukaan myös Åbo Akademin edustaja.

***VTM Anna Rajavuori** on poliittisen historian jatko-opiskelija Helsingin yliopistossa.*